

סוגיה ד: קריאת המגילה בערים ובכפרים

הסוגיה היא על קריאת המגילה שלא בזמנה. בחלק הראשון (1-2) דנה הגמרא בשאלה מתי קוראים מגילה בכל מקום כאשר חל ארבעה עשר להיות בשבת, ובחלק השלישי (6-7) דנה הגמרא בשאלה כמה אנשים צריכים להיות בקריאת המגילה שלא בזמנה. במרכז הסוגיה (3-4-5) הטעם לכך שאין קוראים מגילה בשבת.

החלק הראשון

המשנה שמונה את הימים בהם קוראים מגילה ("כיצד") מפרטת מתי קוראים את המגילה בכל יום בו ארבעה עשר חל.

הגמרא פותחת בשאלה, מדוע המשנה בתחילה קבעה שקוראים מגילה ב"א י"ב י"ג י"ד ט"ו אדר, לפי ימי החודש, ואילו בהמשך הסבירה המשנה מתי קוראים את המגילה על פי ימי השבוע – חל להיות בשני בשבת וכו'. ומסבירה הגמרא, שאם היתה המשנה מסדרת את ההסבר על פי ימי החודש, היו הימים מתהפכים, ולמשל: חל י"א להיות בחמישי כפרים קוראים בו, ועיירות גדולות ביום ראשון, וכרכים המוקפים חומה קוראים ביום שני. חל י"ב להיות בשני או בחמישי כפרים קוראים בו, ועיירות גדולות ברביעי או בשישי, ומוקפות חומה ביום חמישי או ראשון. כתיבה כזו היתה גורמת להיפוך ולבלבול ולפיכך מעדיפה המשנה לסדר את ימי הקריאה על פי סדר הימים.

כאשר מפרטת המשנה את הימים השונים, מניחה המשנה שלא קוראים מגילה בשבת, וכך נאמר על יום ארבעה עשר באדר: "חל להיות ערב שבת - כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום. חל להיות בשבת - כפרים ועיירות גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה, ומוקפות חומה למחר".

הגמרא שואלת: משנתנו מי היא? ועונה הגמרא: או רבי, או רבי יוסי.

ומפרטת הגמרא, שבברייתא נאמר: "חל להיות בערב שבת - כפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה, ומוקפין חומה קורין בו ביום. רבי אומר: אומר אני, לא ידחו עיירות ממקומן, אלא אלו ואלו קורין בו ביום". אם כן, משנתנו מתאימה לשיטת רבי, אך היא איננה מתאימה לשיטת תנא קמא בברייתא. מהו טעמו של תנא קמא? שכתוב "בכל שנה ושנה", מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין - אף כאן עיירות קודמות למוקפין. ואין אנו אומרים: "בכל שנה ושנה", מה כל שנה ושנה אין נדחין עיירות ממקומן - אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן! שכן כאן אי אפשר שלא לדחות את העיירות ממקומן. ורבי, מה טעמו? "בכל שנה ושנה", מה כל שנה ושנה אין עיירות נדחין ממקומן - אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן. ואין אומרים: "בכל שנה ושנה", מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין - אף כאן עיירות קודמות למוקפין! שכן כאן אי אפשר שהעיירות יהיו קודמות למוקפין.

מהי הברייתא בה באה דעת רבי יוסי? "חל להיות בערב שבת - מוקפין וכפרים מקדימין ליום הכניסה, ועיירות גדולות קורין בו ביום. רבי יוסי אומר: אין מוקפין קודמין לעיירות, אלא אלו ואלו קורין בו ביום". אם כן, משנתנו מתאימה לשיטת רבי יוסי, אך היא איננה מתאימה לשיטת תנא קמא בברייתא זו. מהו טעמו של תנא קמא? שכתוב "בכל שנה ושנה", מה כל שנה ושנה עיירות בארבעה עשר, וזמנו של זה לא זמנו של זה - אף כאן עיירות בארבעה עשר, וזמנו של זה לא זמנו של זה. ואין לומר: "בכל שנה ושנה", מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות - אף כאן אין מוקפין קודמין לעיירות! שכן כאן אי אפשר שלא להקדים את המוקפין לעיירות. מהו טעמו של רבי יוסי? "בכל שנה ושנה", מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות - אף כאן אין מוקפין קודמין לעיירות. ואין לומר: "בכל שנה ושנה", מה כל שנה ושנה זמנו של זה לא זמנו של זה - אף כאן זמנו של זה לא זמנו של זה! שכן כאן אי אפשר שזמן העיירות והמוקפין לא יהיה ביחד.

עוד שואלת הגמרא על שיטת רבי, שעירות לא דוחים ליום הכניסה, והרי שנינו "חל להיות בשבת - כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועיירות גדולות קורין בערב שבת ומוקפות חומה למחר. רבי אומר: אומר אני, הואיל ונדחו עיירות ממקומן - ידחו ליום הכניסה!" ומתרצת הגמרא, שהואיל וזמן העיירות הוא בשבת, והם נדחו ממקומן, הואיל ונדחו - ידחו. אך במקרה בו זמן העיירות הוא בערב

שבת אין לדחות את העיירות ממקומן. ומעירה הגמרא, שדברי רבי חלבו בשם רב הונא: "פורים שחל להיות בשבת - הכל נדחין ליום הכניסה", ופירושו: כל הנדחה - ידחה ליום הכניסה, הם כשיטת רבי בברייתא זו.

מרכז הסוגיה

במרכז הסוגיה דנה הגמרא בכך שאין קוראים את המגילה בשבת, ושואלת הגמרא: מהו הטעם? אמר רבה: הכל חייבין בקריאת מגילה, ואין הכל בקיאין במקרא מגילה, גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד, ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים. וזהו גם הטעם שאין תוקעים בשופר בשבת, ואין נוטלים לולב בשבת.

רב יוסף אמר: מפני שעיניהם של עניים נשואות במקרא מגילה. וכך גם שנינו בברייתא: "אף על פי שאמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה - גובין בו ביום, ומחלקין בו ביום", ומפרשת הגמרא: הואיל ואמרו שכפרים מקדימין ליום הכניסה - גובין בו ביום ומחלקין בו ביום, "מפני שעיניהם של עניים נשואות במקרא מגילה".

ואולם, דין זה הוא דווקא על מקרא מגילה, אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה.

החלק השלישי

בחלק השלישי של הסוגיה מובאת מחלוקת אמוראים בין רב לרב אסי, כמה אנשים צריך בשעת מקרא מגילה: אמר רב: מגילה, בזמנה - קורין אותה אפילו ביחיד, שלא בזמנה - בעשרה. רב אסי אמר: בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה. היה מעשה, וחש רב לדברי רב אסי, והמתין לעשרה לקריאת המגילה על אף שהייתה זו קריאה בזמנה.

מקשה הגמרא: כיצד ניתן לומר לדברי רב שניתן לקרוא מגילה שלא בזמנה רק אם יש עשרה, והרי אמר רב יהודה בנו של רב שמואל בר שילת משמו של רב: "פורים שחל להיות בשבת - ערב שבת זמנם", וכנראה כוונתו היא: שלא בזמנם - כזמנם, מה זמנם אפילו ביחיד, אף שלא בזמנם - אפילו ביחיד!

ומתרצת הגמרא, שכוונת רב הייתה כדי להוציא משיטת רבי, שאמר הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה - צריך היה רב ללמדנו שערב שבת זמנם הוא, ואין העיירות מקדימות את זמנם ליום חמישי.

לסיום, מצביעה המשנה על הגדרת הערים, ומפרשת, שהעיר היא זו שאין בה עשרה בטלנים, ועל פי התוספתא מוסבר, שאין מדובר על בטלנים שאין להם מלאכה, אלא על עשרה בטלנים שבבית הכנסת.

*

עיון בכלל הסוגיה מצביע על כך, שבחלקה הראשון הובאו דברי רבי ורבי יוסי על קריאת המגילה בערב שבת, ובחלקה השני הובאו דברי רב ורב אסי על כמות האנשים שצריך כדי לקרוא את המגילה. ישנה מחלוקת בין רבי, שהובא בתחילה, לבין רב, שהובא בסוף, בשאלה אם חל יום קריאת המגילה בשבת צריך להקדים לערב שבת או ליום חמישי. במרכז הסוגיה באה מחלוקת רבה ורב יוסף על איסור קריאת המגילה בשבת, אם זהו חשש שיבואו לטלטל את המגילה ארבע אמות ברשות הרבים, כדברי רבה, או שעיניהם של עניים נשואות למקרא המגילה, ואי אפשר לתת מתנות לאביונים בשבת, כדברי רב יוסף והברייתא.

אם כן, שלש פעמים במהלך הסוגיה באו שתי שיטות ביחס לקריאת המגילה, ונראה כי המחלוקת היא מחלוקת בשאלה כיצד יש לקרוא את המגילה, אלא שהיא חוזרת על עצמה בכל פעם באופן

אחר – רבי, רבה, ורב סוברים שקריאת המגילה היא טקס זיכרון, ואילו רבי יוסי, רב יוסף, ורב אסי סוברים שקריאת המגילה היא עשייה מחדש של מה שאירע.

אם נדרוש את השמות נראה שהרב מדגיש יותר איך הימים הללו "נוכרים", ואילו התוספת מזכירה יותר איך הימים הללו "נעשים". רבי סובר שקריאת המגילה צריכה להיות בכל שנה ושנה, שהעיירות אינן נדחות ממקומן, רבה סובר שקריאת המגילה היא טקס חשוב, וישנו חשש שאדם ילך ארבע אמות ברשות הרבים בשבת בשביל קריאת המגילה, ורב סובר שקריאת המגילה בזמנה יכולה להיות גם ביחיד. לעומת גישה זו, סובר רבי יוסי שהמוקפים אינם קודמים לעיירות, רב יוסף סובר שאין קריאה במגילה מבלי לתת מתנות לאביונים, ורבי אסי סובר שאין קריאת מגילה אם אין עשרה מישראל.

*

זו לשון הסוגיה לפי החלוקה המוצעת:

(1) כיצד חל להיות בשני בשבת כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום וכו', מאי שנא רישא דנקט סידורא דירחא, ומאי שנא סיפא דנקט סידורא דיומי? - איידי דמיתפכי ליה נקט סידורא דיומי.

(2) חל להיות בערב שבת וכו'. מתניתין מני? - אי רבי, אי רבי יוסי.

מאי רבי - דתניא: חל להיות בערב שבת - כפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה, ומוקפין חומה קורין בו ביום. **רבי** אומר: אומר אני, לא ידחו עיירות ממקומן, אלא אלו ואלו קורין בו ביום. מאי טעמא דתנא קמא? - דכתיב (אסתר ט, כז) **בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה**, מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין - אף כאן עיירות קודמות למוקפין. ואימא: בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אין נדחין עיירות ממקומן - אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן! - שאני הכא דלא אפשר. - ורבי, מאי טעמא? בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אין עיירות נדחין ממקומן - אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן. ואימא: בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין - אף כאן נמי עיירות קודמות למוקפין! - שאני הכא דלא אפשר. מאי רבי יוסי - דתניא: חל להיות בערב שבת - מוקפין וכפרים מקדימין ליום הכניסה, ועיירות גדולות קורין בו ביום. **רבי יוסי** אומר: אין מוקפין קודמין לעיירות, אלא אלו ואלו קורין בו ביום. מאי טעמא דתנא קמא? דכתיב בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה עיירות בארבעה עשר, וזמנו של זה לא זמנו של זה - אף כאן עיירות בארבעה עשר, וזמנו של זה לא זמנו של זה. - ואימא: בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות - אף כאן אין מוקפין קודמין לעיירות! - שאני הכא דלא אפשר. מאי טעמא דרבי יוסי - בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות - אף כאן אין מוקפין קודמין לעיירות. - ואימא: בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה זמנו של זה לא זמנו של זה - אף כאן זמנו של זה לא זמנו של זה! - שאני הכא דלא אפשר.

וסבר רבי עיירות לא דחינן ליום הכניסה? והתניא: חל להיות בשבת - כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועיירות גדולות קורין בערב שבת ומוקפות חומה למחר. **רבי** אומר: אומר אני, הואיל ונדחו עיירות ממקומן - ידחו ליום הכניסה! - הכי השתא? התם - זמנם שבת היא, והואיל דנדחו - ידחו. והכא, זמנם ערב שבת.

כמאן אזלא הא דאמר **רבי חלבו אמר רב הונא**: פורים שחל להיות בשבת הכל נדחין ליום הכניסה. - הכל נדחין סלקא דעתך? והא איכא מוקפין דעבדי למחר! - אלא כל הנדחה - ידחה ליום הכניסה. כמאן - כרבי.

(3) דכולי עלמא מיהא מגילה בשבת לא קרינן, מאי טעמא? אמר **רבה**: הכל חייבין בקריאת מגילה (ובתקיעת שופר), ואין הכל בקיאים במקרא מגילה, גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד, ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים. והיינו טעמא דשופר, והיינו טעמא דלולב.

(4) **רב יוסף** אמר: מפני שעיניהן של עניים נשואות במקרא מגילה.

תניא נמי הכי: אף על פי שאמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה - גובין בו ביום, ומחלקין בו ביום. - אף על פי שאמרו: אדרבה, משום דאמרו הוא! אלא: הואיל ואמרו שכפרים מקדימין ליום הכניסה - גובין בו ביום ומחלקין בו ביום, מפני שעיניהם של עניים נשואות במקרא מגילה.

(5) אבל [ה, א] שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה.

(6) אמר רב: מגילה, בזמנה - קורין אותה אפילו ביחיד, שלא בזמנה - בעשרה.
רב אסי אמר: בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה. הוה עובדא וחש ליה רב להא דרב אסי.
ומי אמר רב הכי? והאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: פורים שחל
להיות בשבת - ערב שבת זמנם. - ערב שבת זמנם? והא שבת זמנם הוא! אלא לאו הכי
קאמר: שלא בזמנם - כזמנם, מה זמנם אפילו ביחיד, אף שלא בזמנם - אפילו ביחיד! - לא,
לענין מקרא מגילה בעשרה. אלא, מאי ערב שבת זמנם - לאפוקי מדרבי, דאמר הואיל ונדחו
עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה - הא קא משמע לן דערב שבת זמנם הוא.
(7) [אי זו היא עיר גדולה? - כל שיש בה עשרה בטלנין. פחות מכאן - הרי זה כפר]. תנא: עשרה
בטלנין שבבית הכנסת.